

Георги Минчев (София, България)

НАУЧЕН СИМПОЗИУМ В ЧЕСТ НА АКАД. ИВАН ДУЙЧЕВ

На 18 април 1987 г. се навършиха 80 години от рождението на известния български медиевист акад. Иван Дуйчев. По този повод носещият негово име Научен център за славяно-византийски проучвания към СУ „Климент Охридски“ в сътрудничество с Археографската комисия при Народна библиотека „Кирил и Методий“ организираха от 16 до 18 април интердисциплинарен симпозиум с участието на български учени, чието творчество има отношение към проблематиката, залегнала в трудовете на юбиляра.

Симпозиумът бе открит на 16 април в Аулата на Университета. С приветствие към участниците и гостите се обърна председателят на Организационния комитет и директор на Центъра за славяно-византийски проучвания проф. д-р А. Джурова. Слово за живота и творческите достижения на Ив. Дуйчев произнесе ректорът на СУ проф. д-р М. Семов. С интерес бе посрещнат и пленарният доклад на почетния председател на симпозиума акад. П. Дилевков, който говори за един непознат досега момент от изследователската дейност на Ив. Дуйчев — експедицията до Света Гора през 1943 г., имала за задача проучването на културно-историческото наследство на атонските манастири.

По време на шестте работни заседания бяха прочетени 55 доклада и съобщения в областта на средновековната история, литература и текстология, език, изкуство, палеография и кодикология. Част от докладите бе посветена на научната дейност на Ив. Дуйчев. Сред тях се открих изследването на Ив. Божилков „Иван Дуйчев като медиевист“, където бе направен сполучлив опит за подредба и цялостно представяне на разпосочените интереси на българския учен. Много от прочетените доклади потвърдиха констатациите на Ив. Божилков, засягайки отделни страни от творчеството на Ив. Дуйчев. Хр. Хаджигристов говори за достойнствата на нашия медиевист като археограф и библиограф, Г. Нещев и Е. Тодоров а се спряха на публикациите му, свързани с италианската история, а Цв. Чолова изтъкна в доклада си „Акад. Иван Дуйчев и проучването на средновековното естествознание в България“, че благодарение именно на него у нас започна сериозното изучаване на изворите за българската естествена наука и

на съчиненията по естествознание. Високата оценка на делото на Ив. Дуйчев в никакъв случай нямаше характер на юбилейно славословие, изнесените факти показаха, колко още трябва да се направи за изследването на неговото творчество.

Ив. Дуйчев завеща ценната си библиотека и своите сборки от славянски, гръцки и ориенталски ръкописи и старопечатни книги на Центъра за славяно-византийски проучвания. Това не е само жест на голям учен, неговото желание дава насоки за бъдещо комплексно проучване на културното наследство на българския народ, на византийско-славянските отношения и на европейското средновековие в по-широк план. Библиотеката и сборките са в процес на описание, а предварителни данни за някои по-ценни ръкописи и книги бяха изнесени по време на симпозиума. Б. Райков прочете доклада „Един непроучен ръкопис на Йеросхимонах Спиридон от ръкописната колекция на акад. Иван Дуйчев“, с който направи сериозен принос в изследването на късната исихастка традиция, свързана с филологоскетичната школа на Паисий Величковски. С т. Кендерева говори за „Ориенталската ръкописно-документална сбирка на акад. Иван Дуйчев“. Тя разкри неподозирания досега интерес на Ив. Дуйчев към арабските османотурски ръкописи и документи: граматически съчинения, преписи на Корана, едно съчинение по догматика, документи за историята на Пловдив, Белоградчик и др. Научното съобщение на Л. Драголова и М. Бозукова „Колекцията от старопечатни книги на акад. Иван Дуйчев“ даде представа за тази ценна сбирка от български, руски и гръцки книги. Колекциите от ръкописи и книги от фонда на библиотека „Елена и Иван Дуйчеви“ тепърва ще предлагат материали за изследване в областта на средновековната и възрожденската балканска история и култура.

Голяма част от докладите бе посветена на старобългарската литература и език, на връзките им с византийската писменост. В доклада си „Свещени“ и „несвещени“ царства и градове в есхатологичната литература и пророчествата“ В. Тъпкова-Займова разгледа в общокултурен план раннохристиянските пророчества за четирите царства и градове, континуираната на мотива във византийската книжовност

и българското есхатологическо творчество. М. Янкови е в съзвучие с значението на термина *metanoia*, неговото изказване имаше по-скоро характер на философска медитация върху толкова важното за православния свят понятие „покаяние“.

В доклада на Е. Дограмаджиева „Проблеми на понятието „старобългарски паметници“ бяха разгледани някои спорни въпроси, свързани с употребата на този термин и бе направен опит за дефиниране на старобългарските паметници като: преки писмени извори за старобългарския език, съдържащи оригинален или преводен текст, написан през IX—XI в., в българска езикова среда. В изказването си „Biblia slavonica. Проект за издаване и проучване на Кирило-Методиевите библиейски преводи“ Ив. Добрев запозна участниците с амбициозния проект на сформирания от него лаборатория към Катедрата по Кирило-методиевистика за реконструкция и издаване на преведените от славянските апостоли библиейски книги. Е. Коцева говори за „Провинциалните центрове на славяно-византийско сътрудничество“ и направи опит да свърже някои среднобългарски ръкописи (между тях и известния Берлински сборник) със скриптория, съществувал в Бачковския манастир. Д. Иванова-Мирчева се спира на въпроса за преводаческите норми на късното българско средновековие. Чрез съпоставяне на текстове от Германовия сборник и Епифаниевата хомилія за слязичето на Богородица в ада тя защита тезата, че Словото за великомъченик Димитър Солунски от Германовия сборник носи белезите на ранните, кирило-методиевски преводи, а по-късният превод съхранява книжовноезиковите особености на Търновската школа. Езиковецкият характер имаха също съобщенията на: И. Карачорова — „За редакционните особености на някои български псалтири от XIII в.“; М. Тихова — „Замаяната на прабългарските думи в Римския патерик“; Т. Мострова — „Значението на маргиналните бележки при проучването на преписите на Лествицата“.

На симпозиума бяха изнесени интересни данни за новооткрити славянски ръкописи. В доклада на А. Джурова и Кр. Станчев „Южнославянски материали от Папския източен институт (Рим)“ бе съобщено за 51 ръкописа (от които 50 руски и един молдавски), предлагащи интересни данни, свързани с почитането на южнославянски светци: Иван Рилски, Петка Търновска, Иларион Мъгленски, Сава Сръбски и др. Н. Попников в говори за открити от него ръкописи от фонда на БИАМ, от личната му колекция и от фонда на Библиотека „Елена и Иван Дуйчев“. Палеографски характер имаше и съобщението на Тр. Кръстаков „Изследвания върху двойния българо-византийски Барберински палимпсест (Vat. gr. 388)“, с което авторът продължава започнатата от Ив. Дуйчев работа върху съхранявания във Ватикана паметник.

Някои доклади бяха посветени на литературно-текстологични проблеми, свързани със

старобългарската и византийска литература. К. Л. Иванов говори за „Цикъл слова за Неделя на православие в старобългарската литература“ — сполучлив опит за хронологична подредба на цикъла творби, свързани с Първата неделя на Великия пост. Текстологична насоченост имаше и докладът на Г. Попков в „Имената на Теодора и Михаил в канона за Неделя на православие“, в който бе защитена тезата, че отсъствието на имената на Теодора и Михаил в ранните старобългарски ръкописи е свързано с редакционни изменения на гръцкия текст, станали в края на IX в., следователно българският превод на Триода би трябвало да се отнесе към епохата на идването на Кирило-Методиевите ученици в България. За въпросите около атрибуцията на „Написане о правей вере“ говори Т. Колев. В изследването на Ст. Кожухаров „Цамблаковата стихира за Успение Богородично и византийските и типологически паралели“ беше доказано авторството на Григорий Цамблак и бе потвърден византийският паралел на южнославянското химнографско произведение — според Ст. Кожухаров въпросът за източниците на текста още не е достатъчно ясен, но е неспорима голямата близост на стихирата със Словото за Успение Богородично. Докладът на Св. Николова „Постническите слова на Исак Сирий в български ръкописи от XIV в.“ бе посветен на два фрагмента от един и същ ръкопис, които досега са били разглеждани като отделни (ркп. 1023 от ИБКМ и една церковна тетрада от библиотеката на Киевската академия на науките). Б. Христова се спира на „Българските средновековни преводи и редакции на Протоєвангелието на Яков и неговото разпространение“, а А. Милтенова на „Солунската легенда и нейните типологически паралели“. Н. Драгова направи опит да свърже разказа за чудото на св. Георги с прабългарската епическа традиция. Подобна беше и темата на Д. Очаров: „Културният герой на българския средновековен епос и Тангра“, където беше отделено особено внимание на образното претворяване на битувания у прабългарите епос.

Плодотворна беше работата на историческата и археологическа секция. Нов изворен материал за политическата дейност на княз Борис предложи докладът на К. Попков с антиков в „Неизвестни сведения за дипломатическите връзки на княз Борис със Залцбург през IX в.“ Авторът изказа хипотезата за идентификация на някои от имената в списъка на посетители от залцбургския манастир „Св. Петър“ с имената на пратеници на Борис в Европа. П. Ангелов говори за „Ролята на християнството в развитието на българската средновековна дипломация“, като се спира на дипломатическите отношения на Симеон, Калоян и Иван-Александър със Запада, разглеждайки използвания от тях тогос „обща вяра“. На църковната и политическа история на възстановената Втора българска държава бяха посветени докладите на Н. Шиваров „Относно някои съображения и мотиви за свик-

ването на Търновския събор от 1211 г. и за неговия образец“ и на Р. Полтодорев „Един недоизяснен въпрос за въстанието на Асен и Петър“. В първия бе направен детайлен анализ на Търновския събор от гледна точка на каноничното право, за да се докаже, че съборът, свикан от цар Борил не е скъсване с Уният, а продължение на Калояновата политика. Р. Полтодорев направи опит да обясни избухването на въстанието от психологично-богословска гледна точка. Интересно тълкуване на изворов материал предложи съобщението на Хр. Матанов „Нови сведения за деспот Елтимир (Алдемир)“. И. Лазаров също направи опит за нов прочит на извори за българо-сръбските и българо-византийски отношения през XIII в. М. Каймакова говори за „Българските летописни бележки в среднобългарския превод на Манасиевата хроника“, изказвайки предположението, че приписките към българския превод могат да се разглеждат като тип царска летопис. Чрез анализ на книжовни паметници и археологически данни А. Кузев доказва, че „Цар Тодор Светослав не е владял Маврокастро“. И. Андреев изказа някои свои хипотези относно матримониалните връзки на цар Иван Срацимир.

На симпозиума бяха изнесени и доклади, посветени на мястото на българската история в общоевропейския исторически процес. Хр. Дерменджиев се спря на участието на Григорий Цамблак в Константишкия събор, отразено в хрониката на Улрих Рихентал от първата половина на XV в., като отдели особено внимание на трите миниатюри, представящи старобългарския книжовник и църковен деец. Й. Спирсаревска изнесе доклад на тема: „Чипровското въстание в светлината на нови извори“, в който се постара да доуточни хронологията на въстанието. Б. Димитров също предложи нов изворов материал за Чипровското въстание — една Релация на епископ Марко Андраши от 1721 и данни от документацията на Христофор Пейкич по приемането му през 1689 г. в Конгрегацията за разпространение на вярата. Р. Михиева говори за българското присъствие в годините на Лепанто и Балканската лига.

Интересен опит за интерпретация на нумизматичен и сфрагистичен материал направи П. Георгиев в съобщението си „Търгов-

ските знаци-печати във Византия и славянските страни“. За археологически данни от българските земи и за връзки между славянска, византийска и италианска материална култура говориха П. Димитров и Л. Дончева в докладите: „Византийската сфрагитокерамика в българските земи през XI—XII в. Опит за локализация на производствените центрове“ и „За един неизвестен паралел на Златния кръст от Плиска“.

На симпозиума бяха изнесени два изкуствоведски доклада: на Л. Мавродинова — „Коя е лаврата „Архангел Михаил“, където е писан Висарионовият скитски патерик“, и на Д. Караджова — „Палеографско-кодицикологическо и художествено-историческо значение на украсата и подвързните на ръкописната и старопечатна книга“. Л. Мавродинова убедително локализира този среднобългарски скрипторий в долината на р. Русенски Лом, идентифицирайки лаврата „Архангел Михаил“ със затрупаната църква от Ивановия скален манастирски комплекс. На границата между изкуствознание и кодикология беше докладът на Д. Караджова. Тя постави важни проблеми, свързани с подвързията на българската ръкописна книга, отношението между български и византийски подвързвачи, уточняването на книгоvezката терминология.

Във връзка с 80-годишнината от рождението на Ив. Дуйчев в Народната библиотека „Кирил и Методий“ беше открита изложба, посветена на живота и делото на видния български медиевист. Бяха показани ръкописи, редки книги и архивни материали от фонда на Центъра за славяно-византийски проучвания. На 16 април в Националната художествена галерия се състоя концерт на Квартет Димов за участниците в симпозиума, а на 18 април следобед бяха поднесени цветя на гроба на големия учен.

Високото научно ниво на повечето доклади и съобщения доказва необходимостта от подобна среща, на която представители на различни области на хуманитарното знание изслушаха (а понякога и коригираха) своите колеги. Симпозиумът се превърна в продължение на делото на акад. Ив. Дуйчев, даде тласък за по-нататъшното комплексно проучване на средновековното минало.